

ERFGOED
DAG

zorg

zondag 23 april 2017

INSPIRATIEGIDS

voor deelnemers

Tot je dienst

Coördinatie Erfgoeddag

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
Priemstraat 51, 1000 Brussel
02 213 10 81

info@erfgoeddag.be | www.erfgoeddag.be

Coördinator
Tine Vandezande
tine.vandezande@faro.be

Helemaal bijblijven?

Volg Erfgoeddag via de sociale media.

www.facebook.com/erfgoeddagvlaanderenbrussel

[@erfgoeddag](https://twitter.com/erfgoeddag)

[instagram.com/erfgoeddag](https://www.instagram.com/erfgoeddag) #erfgoeddag

Inhoud

Woord vooraf	p. 2
--------------------	------

1 Erfgoeddag: praktisch

Kalender	p. 6
Erfgoeddag in het kort	p. 9
Erfgoeddagchecklists	p. 12
Erfgoeddag is er ook voor gezinnen!	p. 15
Tools, partners en initiatieven die we een warm hart toedragen	p. 20

2 Erfgoeddag met als thema zorg: inspiratie

Ook een ijzeren gestel gaat ooit eens roesten (*)	p. 30
De ene zorg is de andere niet	p. 34
Cultureel erfgoed in de zorg	p. 35
Nog Lang. Leven. Gelukkig. Cultureel erfgoed en ouderen	p. 40
Het hoekje om: outreachend werken	p. 46
Zorgen voor ons erfgoed	p. 52

Woord vooraf

Geachte,

Op **zondag 23 april 2017** staat Erfgoeddag in het teken van **Zorg**. Zorgen voor het erfgoed, instaan voor het behoud en het beheer ervan, waken over de juiste behandeling van objecten ... daarvoor is het begrip 'erfgoedzorg' uitgevonden.

Erfgoed en Zorg horen volgens ons bij mekaar. Het is door te kijken naar hoe zorg georganiseerd werd dat we kunnen vooruitblikken naar de toekomst van de zorgverlening. Wat opvalt is hoezeer zorg de afgelopen jaren geëvolueerd

is. De inrichting van vele voorzieningen, de gebruikte technologie en de gehanteerde wetenschappelijke inzichten zijn door de jaren heen merkkelijk veranderd. De antwoorden op de uitdagingen in de zorg van vandaag en morgen moeten dus niet zomaar gezocht worden in de bestaande aanpak van gisteren. We zijn er steeds in geslaagd passende antwoorden op prangende uitdagingen te vinden.

Het is altijd een goed idee om het publiek op Erfgoeddag te laten kennismaken met de mensen die ervoor zorgen dat de talrijke archiefstukken, boeken en instrumenten uit het verleden in adequate omstandigheden bewaard en gebruikt worden, waar dat gebeurt en hoe dat allemaal in zijn werk gaat. Het thema **Zorg** is bovendien uitstekend geschikt om nieuwe wegen te verkennen en het welzijn van en de zorg voor andere mensen op de voorgrond te zetten. Draag zorg voor elkaar en laat ons cultureel erfgoed je daarbij helpen. Wist je dat Erfgoeddag in dit proces een prima hefboom is?

Erfgoeddag en het thema **Zorg** bieden een heleboel kansen om bruggen te slaan tussen de zorg- en de erfgoedsector. Je kan bijvoorbeeld kiezen voor een lang, diep of breed traject, met een toonmoment op Erfgoeddag als apotheose. Of ontwikkel een duurzaam product waarmee je het publiek op **zondag 23 april** laat kennismaken. Bedenk je liever een tentoonstelling op

maat van mensen met een mobiliteitsbeperking, mensen met een visuele beperking of diverse gezichten van geletterdheid? Zet dan de deuren wagenwijd voor hen open en vergroot zo de toegankelijkheid voor het ruime publiek. Heb je een programma op maat van anderstaligen? Zet het in de kijker tijdens Erfgoeddag. Smaakt de samenwerking tussen de zorg- en de erfgoedsector naar meer? Misschien betekent dit wel dat je vertrokken bent voor een duurzame relatie waarin je elkaar versterkt en inspireert en die je kan uitdragen naar het publiek en je buurt.

We roepen dan ook samen op om van Erfgoeddag 2017 een super-brugdag te maken. Erfgoeddag biedt kansen. Ga dus gerust in zee met een zorginstelling en denk een intergenerationeel project uit dat focust op actieve deelname. Want jong en oud leren veel en graag van elkaar. Wist je trouwens dat het mensen automatisch bij elkaar brengt als ze op een informele manier verhalen van vroeger kunnen vertellen, dat het ouderen een gevoel van eigenwaarde geeft en ook kinderen er enorm van genieten?

Waarschijnlijk is er in het zorgcentrum, het ziekenhuis, het CAW of een andere voorziening waar je werkt een archief of verzameling foto's. In de kamers en de gangen lopen mensen met herinneringen, verhalen en gekoesterde objecten. Hun families en andere bezoekers doen daar niet voor onder. Pak daar tijdens Erfgoeddag 2017 mee uit!

Ben je actief in de zorgsector, de gezondheidszorg, de sociale sector of het welzijnswerk? Surf dan naar www.erfgoedkaart.be en ontdek welke mogelijke erfgoedpartners er in jouw regio of interesseveld te vinden zijn. Werk je in de erfgoedsector? Leg dan contacten binnen de welzijnswereld. Want samenwerken zorgt voor een betere, rijkere en waardevollere leefomgeving.

Met gepaste trots presenteren we je de gloednieuwe inspiratiebrochure Erfgoeddag 2017. Dit boekje inspireert, zet je op het juiste spoor bij het uitwerken van een Erfgoeddagactiviteit en geeft je alle praktische informatie mee.

Veel plezier bij het lezen van deze inspiratiebrochure. Samen zorgen we voor een spetterende 17e Erfgoeddag!

Sven Gatz,
Vlaams minister van Cultuur,
Media, Jeugd en Brussel

Jo Vandeurzen,
Vlaams minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin

1

Erfgoeddag

PRAKTISCH

“De Roos van Jericho is een krachtig symbool rond een geboorte en het zich hernieuwende leven, verder staat ze ook bekend om haar geneeskrachtige werking en staat ze synoniem voor vruchtbaarheid.” Foto: Creative Commons

Kalender

× *September en oktober* | INFOSESSIES OP DRIE SPOREN

Infosessies spoor 1 | Focus welzijn en gezondheid

Wil je graag een Erfgoeddagactiviteit organiseren in de zorgsector? Richt je je daarbij specifiek op een bepaalde doelgroep zoals personen met dementie? Werk je daarvoor samen met partners uit de zorgsector met als focus welzijn en gezondheid? Schrijf je dan in voor een van onderstaande infosessies die plaatsvinden bij actoren in de zorgsector:

- **Brussel** | Maandag 12 september 2016 | Departement zorgopleidingen Erasmus Hogeschool Brussel, Laarbeeklaan 121, Jette
- **Vlaams-Brabant** | Donderdag 15 september 2016 | CGG Ahasverus Atelier, A. Demaeghtlaan 51, Halle
- **Oost-Vlaanderen** | Vrijdag 16 september 2016 | PC Caritas, Caritasstraat 76, Melle
- **Antwerpen** | Woensdag 21 september 2016 | Dienstencentrum Meerminne, Meerminne 4-6, Mortsel
- **Limburg** | Maandag 3 oktober 2016 | WZC Immaculata, Dorpstraat 58, Overpelt
- **West-Vlaanderen** | Woensdag 5 oktober 2016 | De Lovie, Krombeekseweg 82, Poperinge

Infosessies spoor 2 | Focus erfgoed van de zorg

Wil je graag een Erfgoeddagactiviteit organiseren over het erfgoed van de zorg? Schrijf je dan in voor een infosessie die plaatsvindt in een erfgoedinstelling die een sterke link heeft met het erfgoed van de zorg:

- **Vlaams-Brabant** | Dinsdag 13 september 2016 | KADOC, Vlamingenstraat 39, Leuven
- **Antwerpen** | Maandag 19 september 2016 | Gasthuismuseum, Gasthuisstraat 1, Geel
- **West-Vlaanderen** | Maandag 19 september 2016 | Sint-Janshospitaal, Mariastraat 38, Brugge
- **Oost-Vlaanderen** | Vrijdag 23 september 2016 | Erfgoedhuis Zusters van Liefde, Brandweerstraat 6, Gent

- > **Limburg** | Donderdag 6 oktober 2016 | Abdij Herkenrode, Herkenrodeabdij 4, Hasselt
- > **Brussel** | Maandag 10 oktober 2016 | Erasmushuis, Kapittelstraat 31, Brussel

Infosessies spoor 3 | Focus cultureel-erfgoedzorg

Wil je graag een Erfgoeddagactiviteit organiseren over de zorg voor ons cultureel erfgoed? Schrijf je dan in voor een infosessie bij een instelling gespecialiseerd in de conservatie-restauratie van het cultureel erfgoed:

- > **Oost-Vlaanderen** | Woensdag 28 september 2016 | Universiteitsbibliotheek, Sint-Hubertusstraat 2, Gent
- > **Antwerpen** | Donderdag 29 september 2016 | Universiteit Antwerpen, Opleiding Conservatie-restauratie, Campus Mutsaard, Blindestraat 9, Antwerpen
- > **Brussel** | Woensdag 12 oktober 2016 | Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Jubelpark 1, Brussel

Meer informatie over het programma vind je, samen met een inschrijvingsformulier voor de sessie(s) van jouw keuze, op www.faronet.be/erfgoeddag/ontmoetingen/infosessies

✘ **Woensdag 26 oktober 2016 | START INSCHRIJVINGSPERIODE**

Via www.erfgoeddag.be/inschrijving.

- Samen met het indienen van je activiteit, bestel je ook het **promotiemateriaal**. Spreek af met je lokale coördinator en je regiocoördinator wie het materiaal bestelt. Wijzigt er iets? Laat het weten aan de Coördinatie Erfgoeddag. Affiches en kaartjes kan je gratis bestellen. Je betaalt enkel de handelings- en verzendingskosten. Verder kan je ook Erfgoeddagvlaggen, Erfgoeddagwegwijzers en Erfgoeddagbuttons bestellen aan democratische prijzen. Op de website van FARO vind je vanaf midden januari digitaal promotiemateriaal zodat je je activiteiten kan promoten.
- Je activiteit verschijnt na eindredactie op www.erfgoeddag.be én op www.UitInVlaanderen.be. Je hoeft dus zelf geen activiteiten in te geven. Tijdig inschrijven betekent dat je activiteit opgenomen wordt in de **nationale campagne**, wat de algemene zichtbaarheid vergroot.
- De **omschrijving** van je activiteit richt zich op en prikkelt het publiek. Bij het indienen van je activiteit licht je de motivatie en het cultureel erfgoed toe maar deze velden verschijnen niet online.

- ✘ **Woensdag 11 januari 2017 | AFSLUITING INSCHRIJVINGSPERIODE**
- ✘ **Woensdag 11 januari tot en met donderdag 19 januari 2017 | NALEESRONDE**
 De lokale of regionale coördinator leest de activiteiten uit zijn gemeente, stad of regio na, vult ontbrekende informatie aan en corrigeert waar nodig. Ook kijkt hij of zij na of de activiteiten voldoen aan de algemene voorwaarden op www.faronet.be/erfgoeddag/procedure/algemene-voorwaarden-voor-deelnemers.
- ✘ **Woensdag 25 januari 2017 | SAMENKOMST WERKGROEP ERFGOEDDAG**
 De Werkgroep bestaat uit leden van de Stuurgroep Erfgoeddag, de erfgoedcellen en FARO-medewerkers. Zij formuleren tips en suggesties bij de activiteiten die niet voldoen aan de algemene voorwaarden.
- ✘ **Donderdag 26 januari tot uiterlijk woensdag 1 februari 2017 | FEEDBACK**
 De Werkgroep Erfgoeddag bezorgt de feedback bij de activiteiten aan de lokale coördinator en de deelnemer. Behoor je tot het werkingsgebied van een erfgoedcel? Dan kan je bij hen terecht voor feedback.
- ✘ **Woensdag 8 februari 2017 | DEADLINE PROMOTIEMATERIAAL BESTELLEN**
 Laatste dag om promotiemateriaal te bestellen en laatste kans voor de lokale of regiocoördinatoren om wijzigingen aan te brengen. Heb je de suggesties van de Werkgroep Erfgoeddag niet gevolgd? Dan bestaat de kans dat je activiteit niet opgenomen wordt in de nationale communicatie van Erfgoeddag.
- ✘ **Uiterlijk midden februari 2017 |** We brengen de organisatoren van wie de activiteiten niet werden weerhouden op de hoogte.
- ✘ **Begin maart 2017 | LEVERING PROMOTIEMATERIAAL BIJ DE DEELNEMERS**
- ✘ **23 maart 2017 | WWW.ERFGOEDDAG.BE**
 Erfgoeddagprogramma online op www.erfgoeddag.be.
- ✘ **Zondag 23 april 2017 | ERFGOEDDAG**

Erfgoeddag in het kort

Het roerend en immaterieel cultureel erfgoed staat centraal tijdens Erfgoeddag. Bij roerend erfgoed denken we bijvoorbeeld aan foto's, schilderijen en historische voorwerpen zoals eeuwenoude manuscripten. Onder immaterieel cultureel erfgoed verstaan we de niet-tastbare gewoontes of gebruiken van vroeger die men koestert en nu nog kent, zoals liedjes, dialecten, feesten en verhalen. Erfgoeddag is een dag die, op basis van (hulp)bronnen uit het verleden, niet-alledaagse kwesties behandelt en liefst nog lang blijft.

Erfgoeddag is een dag voor **het publiek** en biedt een kans om de mensen uit jouw gemeente en daarbuiten op een originele manier te laten kennismaken met ons cultureel erfgoed. Het **thema Zorg** geeft je in 2017 de kans om samen te werken met nieuwe spelers uit de zorgsector, experimenteer er dus op los! Honderden medewerkers en vrijwilligers van binnen en buiten de erfgoedsector staan in voor de voorbereiding van Erfgoeddag. Vele duizenden komen die dag nieuwsgierig naar het aanbod kijken of gaan in op de uitnodiging om mee de handen uit de mouwen te steken.

Wie?

Erfgoeddag is in 2017 dé dag van zorginstellingen, ziekenhuizen, serviceflats, herstelorden, diensten voor gezinszorg, instellingen voor mindervaliden en bijzondere jeugdzorg.

Dr. Doctor Schma- -bel von Rom

Vos Creditis, als eine fabel,
 quod scribitur vom Doctor schmabel,
 der fugit die Contagion
 et autert seinen Lohn darvon.
 Cadavera sucht er zu fryßen
 gleich wie der Corvus auf der Mythen.
 Ah Credite, zihet nicht dort hin,
 dann Romæ regnat die Pestin.

Quis non doberet sehr erschrec
 für seiner Virgule oder stecken,
 qua loquitur, als wär er stumm,
 und deutet sein Consilium.
 Wie mancher Credit ohne zweifel
 das ihm tentiv ein schwarze kugl
 Marsipum heijt seine Höll,
 und aurum die geholte seel.

I. Columbina, ad inueni delincauit. Paulus Fürst, Excudit.

Kleidung wider den Tod zu Rom. Anno 1656.
 Also gehen die Doctores Medici dāha zu Rom, wann sie die ander Pest ertranckte, be-
 sonen tesuchen, sie zu curiren und fragen, sich widem Dufft, zu sichern, ein langes Kleid von ge-
 wästem Tuch ist. Angesicht ist verlarvt, suden Augen haben sie grosse Crystalline Drillen, wider
 Naseneinen langen Schnabel woll mit riechender Specereij, in der Hände, welche mit hand schuher,
 wol verleben ist, eine lange lütthe und darmit deuten sie, was man thun, und gebrauche soll.

Maar ook de erfgoedsector tekent present met zijn expertisecentra, musea, archieven, erfgoedbibliotheken, verzamelaars, heemkundige kringen, erfgoedverenigingen en iedereen die zorg draagt voor het cultureel erfgoed door het te bewaren, te beschermen, door te geven, te ondersteunen, te presenteren of gewoon een warm hart toe te dragen.

Wanneer?

Erfgoeddag vindt in 2017 plaats op zondag 23 april. In 2018 vindt Erfgoeddag plaats op zondag 22 april met als thema 'Kies voor erfgoed'.

Waar?

In Vlaanderen en Brussel.

Waarom?

Het evenement wil als beleidsinstrument van de Vlaamse overheid de beeldvorming over cultureel erfgoed in de samenleving versterken. Of zoals het in de algemene voorwaarden verwoord wordt: *“Alle initiatieven zijn erop gericht om het cultureel erfgoed inzichtelijk te maken en op die manier een omslag te realiseren in de publieke perceptie en benadering van erfgoed. Erfgoeddag heeft ook de bedoeling om de sector zelf zo goed mogelijk te laten samenwerken, innoverende impulsen te cultiveren en de eigen activiteiten in een hedendaags erfgoedperspectief te plaatsen. Ook wil Erfgoeddag de reflectie over erfgoedontsluiting, publiekswerking en duurzaamheid stimuleren.”*

FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, coördineert en faciliteert dit evenement op landelijke schaal. Zo wil het steunpunt met jou en je collega's de aanwezigheid van cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedorganisaties in de maatschappij en in de media permanent versterken.

Een pestmeester was een functionaris aangesteld door de overheid. Hij verzorgde pestlijders en deed vooral dienst in tijden van epidemieën. De pest, of de Zwarte Dood, is een ziekte die veel slachtoffers maakte in Europa in de 14e tot de 19e eeuw. Pestdokter. Kopergravure, circa 1656.

Erfgoeddagchecklists:

stel de focus van je

activiteit scherp

“Samen met mijn moeder heb ik op de fiets heel Antwerpen doorkruist, kriskras van de ene naar de andere locatie. We lieten ons niet afschrikken door het wisselvallige weer. Starten deden we aan de Academie voor Schone Kunsten, daarna zetten we koers naar de schitterende verzameling van het Rockoxhuis. Vervolgens maakten we dankzij enthousiaste gidsen kennis met de collecties van het Museum Mayer van den Bergh, het Maagdenhuis (OCMW) en diverse kerken. Net voor sluitingstijd mochten we als laatste bezoekers alsnog binnen in het Rubenshuis waar een wel 200 jaar oude taxusboom de tuin extra cachet geeft. Kortom een heerlijke Erfgoeddag!”

Isis, bezoeker tijdens Erfgoeddag

CHECKLIST 1: VOLDOET JE ACTIVITEIT?

Voldoet je activiteit aan onderstaande voorwaarden? Dan kan je op beide oren slapen. De lokale en regiocoördinatoren lezen je activiteit graag na en ook de Werkgroep Erfgoeddag geeft je vervolgens een tien op tien.

- ❑ **De activiteit vindt plaats op zondag 23 april 2017.** Dit betekent niet dat je activiteit niet langer mag duren! Erfgoeddag kan bv. de start zijn van een tentoonstelling die enkele weken of zelfs langer duurt.
- ❑ **De activiteit heeft een duidelijke link met het thema Zorg.** Is de link met het thema duidelijk? Maak je gebruik van teksten, objecten, documenten of verhalen die verband houden met zorg?
- ❑ **De activiteit is gratis en is meer dan een opendeurdag.** Zet daarom niet simpelweg de deuren van je organisatie open, maar haal het cultureel erfgoed over zorg ook écht voor het voetlicht, toon wat je in huis hebt en laat mensen er actief mee kennismaken.
- ❑ **De activiteit focust op cultureel erfgoed** en toont het roerend (archiefstukken, manuscripten, museumvoorwerpen) ... en/of immaterieel erfgoed (verhalen of kneepjes die van moeder op dochter worden doorgegeven ...) over zorg.
- ❑ **De activiteit heeft een uitnodigende titel.** Kies voor een titel die prikkelt en mensen nieuwsgierig maakt. Een voorbeeld: 'Ken jij de zeven geheime trucjes van de Zusters van Liefde?'
- ❑ **De beschrijving van de activiteit legt de link met het cultureel erfgoed van het thema Zorg en richt zich in maximum 400 tekens tot het publiek. Het publiek weet na het lezen van deze beschrijving wat het mag verwachten.** Een voorbeeld: *'Wist je dat Geel een bijzondere zorgstad is? Vroeger was het er normaal om zieke mensen te verzorgen in gezinnen. Tijdens Erfgoeddag kan je via een interactieve wandeling ontdekken hoe dit door de eeuwen heen gegroeid is. Deze wandeling is geschikt voor het hele gezin.'*
- ❑ **De praktische informatie is volledig ingevuld.** Zorg ervoor dat ook de feitelijke info zoals openingsuren, locatie, toegankelijkheid ... volledig en correct is ingevuld.

CHECKLIST 2: WELKE FOCUS KIES JE?

Welk verhaal wil jij vertellen aan je publiek? Het thema Zorg is een breed thema, dat lees je dadelijk in het tweede deel van deze brochure, maar welke focus kies je? Vink de zaken af waarvan je alvast zeker bent en ontdek welke zaken nog niet op punt staan.

- Ik weet welk cultureel erfgoed ik in de kijker wil zetten.
Bv. ziekenzorg
- Ik ken de invalshoek van mijn activiteit.
Bv. ziekenzorg in de 17e eeuw vergeleken met vandaag
- Ik weet hoe ik dit in beeld breng.
Bv. gebaren, teksten, objecten, documenten, verhalen ...
- Ik ken het type activiteit.
Bv. workshop, tentoonstelling, dansvoorstelling, wandeling, evocatie, debat ...
- Ik weet wie mijn doelgroep is.
Bv. het ruime publiek, gezinnen, andersvaliden, scholen ...
- Ik weet wat mijn publiek doet tijdens Erfgoeddag.
Bv. ruiken, luisteren, proeven, ontdekken, verkennen, herkennen ...
- Ik weet wie binnen mijn organisatie helpt bij de organisatie van Erfgoeddag en hoe.
Bv. de publiekswerkers bedenken de rondleidingen, het onthaal ontvangt de bezoekers tijdens Erfgoeddag ...
- Ik weet wie buiten mijn organisatie helpt bij de organisatie van Erfgoeddag en hoe.
Bv. het ziekenhuis stelt een zaal ter beschikking, de heemkundige kring hangt affiches en flyers uit, de bijtjjes lenen kledij uit ...

Erfgoeddag is er ook voor gezinnen!

Erfgoeddag? Dat is een dag waarop je vaak een nieuw publiek over de vloer krijgt. Wil ook jij een nieuw of ander publiek bereiken? Maak gebruik van Erfgoeddag als proeftuin. Beschouw het als een kans om eens iets nieuws in je aanbod op te nemen, iets uit te proberen of uit te testen. Erfgoeddag is bovendien hét uitgelezen moment om je pijlen op een nieuwe doelgroep te richten.

STRAFFE ERFGOEDDAGACTIVITEITEN VOOR KINDEREN

Jong geleerd is oud gedaan. Investeren in gezinsvriendelijke activiteiten is investeren in de toekomst. Daarom zetten we met Erfgoeddag ook graag in op families met jonge kinderen (-12 jaar). Gezinsvriendelijke Erfgoeddagactiviteiten krijgen het label 'Vlieg' toegekend. Op die manier vinden families gemakkelijk de weg naar activiteiten op hun maat. Meer info over Vlieg lees je op www.cultuurnet.be/nl/project/vlieg.

Het werken voor en met gezinnen is dubbel interessant. Door jong en oud via interactieve methodieken ervaringen en ideeën te laten uitwisselen, krijgt het cultureel erfgoed extra betekenis. Als je de verschillende perspectieven van jong en oud samenbrengt, wordt het pas echt interessant. We geven je alvast enkele tips.

- × Kleuters hebben geen historisch besef: situeer je verhaal in een ver, ver verleden. Een historisch tijdsbesef ontwikkelt zich pas echt bij kinderen vanaf het vijfde leerjaar.

Het gebruik van kruiden binnen de volksgeneeskunde

© Creative commons

- × Laat kleuters aan de hand van afbeeldingen van voorwerpen op ontdekkingstocht gaan.
- × Kleuters, maar ook 7- tot 8-jarigen, kunnen niet of niet altijd even vlot schrijven. Vermijd dus schrijfopdrachten.
- × Spelletjes, speurtochten en bord- en kaartspelen zijn klassiekers en komen steeds van pas. Je kan je activiteit hierop baseren of ze als opdrachten verwerken in bijvoorbeeld een speurtocht.

HOE ORGANISEER JE EEN GEZINSVRIENDELIJKE ERFGOEDDAGACTIVITEIT?

Wanneer kinderen op jonge leeftijd cultuur meekrijgen, is de kans groot dat ze ook als volwassenen sneller deelnemen aan cultuur. Tijdens Erfgoeddag zijn gezinnen, eenoudergezinnen, gezinnen met twee mama's of twee papa's, nieuw samengestelde gezinnen waarin zowel baby's als pubers onder een dak leven ... een dankbaar publiek. Hieronder vind je vijf tips om met succes activiteiten te bedenken op maat van gezinnen.

TIP 1: Gezelschapsspel

Variaties op gezelschapsspelen doen het omwille van de herkenbaarheid altijd goed. Maak voor **gezinnen met jonge kinderen** een memoryspel met beelden uit de tentoonstelling. Voor gezinnen met oudere kinderen kan je een reeks beelden snel achter elkaar projecteren, telkens met een link naar de tentoonstelling. Wie heeft de beelden onthouden? Of maak een variatie op 'Wie is het?' of 'Domino'.

TIP 2: Doe de test

Deze werkvorm is zeer geschikt voor een gemengd publiek zoals gezinnen omdat zowel kinderen als volwassenen graag zulke testjes invullen. Vergelijk de resultaten om te zien of de leeftijd de uitslag van de test beïnvloedt. Eventuele verschillen kunnen de aanzet zijn voor boeiende gesprekken tussen de gezinsleden.

TIP 3: Fotoraadspel

Laat de gezinnen voor het bezoek aan de tentoonstelling een fotoraadspel doen waarbij ze moeten achterhalen wat er precies te zien is op moeilijk herkenbare detailfoto's van objecten uit de tentoonstelling. Tijdens hun bezoek zien ze de objecten in het echt en zoeken ze welk detail van welk object afkomstig is. Aan het eind van de tentoonstelling krijgen ze de oplossingen van het raadspel, dat wil zeggen herkenbare foto's van de volledige objecten. Dit systeem werkt goed voor **gezinnen met jonge kinderen**. Het raadspel stimuleert de kinderen om beter te kijken naar de objecten tijdens het bezoek aan de tentoonstelling. De volwassenen en de kinderen bedenken samen welke objecten op de foto's staan en noteren hun antwoorden op een briefje.

TIP 4: Start to ... of ... for dummies

Dit zijn multi-inzetbare formats. Je kan immers met van alles en nog wat starten. En ook met handleidingen voor dummies kan je op een bevattelijke manier informatie geven aan je publiek.

TIP 5: Creatief met papier

Er zijn veel opdrachten te bedenken waarvoor je niet meer nodig hebt dan een beetje papier en teken- of knutselgerief. Je opdrachten moeten wel de moeite zijn dus bedenk creatieve opdrachten met een duidelijke link naar het erfgoed. In plaats van een gewone kleurplaat kan je **gezinnen met jonge kinderen** bijvoorbeeld verschillende afbeeldingen van voorwerpen of personages uit de tentoonstelling geven. Deze afbeeldingen kunnen ze verknippen en terug samenstellen op een andere manier; aanvullen met eigen tekeningen; versieren met extra materiaal ... Maak er een wedstrijd van: de meest zorgzame, de grappigste, origineelste ... tekening of collage krijgt een leuke prijs. Voor gezinnen met oudere kinderen kan je linken leggen met hun leefwereld en hen iets laten 'ontwerpen' of 'restylen' in plaats van gewoon tekenen.

Bovenstaande tips zijn afkomstig van Mooss vzw, een organisatie die al 35 jaar werkt rond kunst- en erfgoededucatie. Zie ook www.mooss.org.

ERFGOEDDAG: met en voor DE BUURT!

Erfgoed vind je in straatnamen, recepten, objecten, verhalen ... En dus ook in je buurt. Leg je buurt tijdens Erfgoeddag in de watten en organiseer een exclusief VIP-arrangement of maak hen eregast. Of betrek je buurt bij het organiseren en bedenken van je activiteit(en). Misschien is er iemand die een nieuw licht kan werpen op het thema dat je wil belichten. Zo leer je meteen ook nieuwe organisaties in je buurt kennen of een vereniging waarmee je al langer wilde samenwerken. Wedden dat die persoon zijn of haar achterban meebrengt? Dit is ook de gelegenheid waarop buurtgenoten elkaar (beter) leren kennen en is zeker ook interessant voor nieuwkomers. Meteen de kans om jouw organisatie ook aan hen voor te stellen. Zet je beste beentje voor en maak van Erfgoeddag een echt buurtfeest!

“Het was echt een geslaagde Erfgoeddag. Ondanks het regenweer was er veel volk, vooral dan bij het hennaritueel en tijdens het optreden van de muzikanten.

Kathleen De Blauwe, Coördinator communicatie en publiekswerking van het AMVB, Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel

Tools, partners en initiatieven die we een warm hart toedragen

Probeer je inspanningen zo optimaal mogelijk te laten renderen. Laat je Erfgoeddagactiviteit langer doorlopen. Of misschien sluit je Erfgoeddagactiviteit mooi aan bij de opzet van een ander evenement? Hierbij enkele fijne tips, tools en partners waarmee je je activiteit of ideeën kan combineren.

WELKOM IN DE BIBLIOTHEEK VAN FARO

Heb je al een idee maar zoek je extra informatie? Kom dan zeker eens langs in de bibliotheek van FARO. Je vindt er heel wat materiaal dat je helpt bij het uitwerken van je Erfgoeddagactiviteit(en). De bibliotheek kan elke werkdag op afspraak bezocht worden tussen 8.30 en 16.00 uur. Een afspraak maken doe je via bibliotheek@faronet.be of telefonisch op het nummer 02 213 10 60. Lees ook zeker onze blog op www.erfgoeddag.be waarop je geregeld een inspirerende boekentip over een van de vele zorgaspecten vindt.

HAAL MEER UIT ERFGOEDDAG DANKZIJ DE ERFGOEDAPP!

De ErfgoedApp wijst je de weg tijdens Erfgoeddag. Ontdek alle activiteiten in je buurt via de handige kaart in de app. Maar er is meer. Als organisator van een Erfgoeddagactiviteit kan je de app gebruiken om extra informatie aan te bieden aan je bezoekers. Bezoekers krijgen via hun smartphone aanvullende informatie, verrassende

filmpjes, verhalen, weetjes en nog véél meer. Via een handig platform maak je die informatie eenvoudig zelf aan. Met behulp van kleine zenders (iBeacons) of door de bezoeker iets te laten scannen met het cameraoog van zijn of haar smartphone komt de informatie tot leven. Het enige wat bezoekers moeten doen om toegang te krijgen tot die extra informatie, is de gratis ErfgoedApp downloaden via www.erfgoedapp.be. Om de ErfgoedApp optimaal te laten renderen vermeld je dit best aan het begin van de activiteit.

Inspiratie nodig? We geven je een voorbeeld. Het M HKA experimenteerde met de ErfgoedApp tijdens de tentoonstelling '**Democratische Luxe**'. Het museum bepaalde eerst de doelgroep die het met de app wilde bereiken: jongeren. Kleine iBeacons gaven extra informatie door met behulp van augmented reality-technologie. Er werden bewust zeer weinig talige elementen gebruikt, hetgeen de drempel om de app te gebruiken aanzienlijk verlaagde zonder aan informatie-uitwisseling in te boeten. Vooraf werd alles door de museumgidsen uitgetest tijdens begeleide rondleidingen waarna zaken tijdig konden worden aangepast. Het was bovendien mooi meegenomen dat de app-rondleiding in het M HKA werd ontwikkeld door en met jongeren, maar dat ook andere leeftijden de toepassing wisten te smaken. Dankzij de ErfgoedApp kon het ruime publiek op een verfrissende en creatieve manier en aan de hand van audio- en videomateriaal en creatieve scratchboodschappen optimaal kennismaken met de tentoongestelde objecten en met de verhalen die het museum wilde vertellen.

Ben je geïnspireerd door dit voorbeeld en wil je graag meer weten over de ErfgoedApp? Ontdek er alles over op www.erfgoedapp.be, download de ErfgoedApp DIY-handleiding of volg bij FARO een workshop ErfgoedApp, Augmented Reality & iBeacons (zie: www.faronet.be/kalender).

DAG VAN DE ZORG 2017

De voorbije jaren is de Dag van de Zorg uitgegroeid tot het grootste eendaagse event voor de zorg- en welzijnssector. Na het grote succes en de massale mediabelangstelling van de voorbije editie kondigen de organisatoren de zesde editie van de Dag van de Zorg aan. Op zondag 19 maart 2017 gooien zorg- en welzijnsvoorzieningen in Vlaanderen opnieuw hun deuren open voor het brede publiek.

Het thema van de zesde editie van de Dag van de Zorg is 'Samen Zorgkrachtig'. De kracht van samen zorg dragen voor elkaar staat deze keer centraal. Bij de opendeurdag tonen de deelnemende organisaties samen de sterkte van de sector. Maar ook de dynamiek van de sector komt aan bod. En de veerkracht.

'Samen' slaat op de wisselwerking tussen patiënt, cliënt, bewoner, mantelzorger, vrijwilliger en zorgverlener. Maar het gaat evengoed over de samenwerking tussen verschillende welzijnsorganisaties en over de samenwerking tussen zorg, welzijn en de witte economie.

Meer info over de Dag van de Zorg vind je op: www.dagvandezorg.be, els@dagvandezorg.be, 09 224 06 84.

ZORG-SAAM

Zorg-Saam wil mensen inspireren en in beweging brengen, omdat zorgzaam samenleven kan. Menselijke verbondenheid uit zich in 'zorgen voor elkaar'. Zorg-Saam is een vormingsinstelling die inspireert tot meer autonomie van personen met een zorgbehoefte. Tegelijk versterkt Zorg-Saam de draagkracht van informele en professionele zorgverleners. Daarvoor ontwikkelen ze kwaliteitsvolle vormingen: met aandacht voor de meest kwetsbare groepen en de toenemende diversiteit.

Iedereen is welkom op hun vormingen over thema's als communicatie, zelfzorg, mantelzorg en dementie. Ook vormingen op maat zijn mogelijk, in Vlaanderen en Brussel.

Meer info over Zorg-Saam vind je op: www.zorgsaam.be, zorgsaam@zorgsaam.be of 016 24 39 75.

DE NACHT VAN DE GESCHIEDENIS

Het Davidsfonds is een omvangrijk cultuurnetwerk dat jeugd- en volwassenenboeken aanbiedt, grote en kleine evenementen organiseert, cursussen op niveau aanbiedt en reizen met een meerwaarde opzet. Het Davidsfonds is actief op honderden plekken, in heel Vlaanderen, en focust in al wat het doet op taal, geschiedenis en kunst.

Foto In het Middelheimmuseum © Tom Van Cleef.

FRANÇOIS POMPIDOU

De Nacht van de Geschiedenis 2017 vindt plaats op dinsdag 21 maart en staat in het teken van muziek. Hoe is muziek in de loop der eeuwen op schrift gezet? En op welke manier komt muziek in de kunst aan bod? De Nacht van de Geschiedenis is ook telkens heel lokaal verankerd: heel wat afdelingen zullen samen met andere plaatselijke organisaties en verenigingen op zoek gaan naar hoe muziek aanwezig was en nog altijd is in hun dorp, gemeente of stad.

Meer info over De Nacht van de Geschiedenis vind je op www.davidsfonds.be/nacht of via 016 31 06 00.

OPEN MONUMENTENDAG

Sommige cultureel-erfgoedcollecties bevinden zich in een kathedraal, kasteel of monument. Denk maar aan het archief van een kerk of een bijzondere museale collectie van een kasteel of een privéwoning. Ben je eigenaar of beheerder van een monument en wil je het roerend erfgoed of de zorg voor je collectie in de schijnwerpers zetten, dan kan dat op Erfgoeddag. Je monument openstellen kan op Open Monumentendag. Iedereen kan aan deze twee erfgoedfeestdagen deelnemen. Op zondag 11 september 2016 zet Herita onroerend erfgoed in de kijker tijdens Open Monumentendag. Surf naar www.openmonumenten.be voor meer informatie.

WEEK VAN DE AMATEURKUNSTEN

De Week van de Amateurkunsten is een tiendaags kunstenfestival voor en door iedereen die gepassioneerd is door kunst in de vrije tijd. Ze loopt van 28 april tot en met 7 mei 2017 en zet overal in Vlaanderen en Brussel de pracht van zelf kunst maken in de kijker. Dit jaar geven acteurs, fotografen, schilders, muzikanten, tekenaars, performers, schrijvers, zangers, filmmakers en dansers het beste van zichzelf rond het centrale thema "The making of". De Week van de Amateurkunsten legt de focus op het creatieproces, het werk achter de schermen, op proberen, vernieuwen, ervaring opbouwen, de historische van artistieke verenigingen en natuurlijk op de schoonheid van zelf een kunst te beoefenen in de vrije tijd. Meedoen? Iedereen kan deelnemen! Organiseer een expo of optreden(s), stel je atelier of repetitiekot open, stippel een kunstroute uit, zet een workshop

of initiatie op touw, creëer een artistieke interventie in de openbare ruimte ... en voeg zeker jouw activiteit toe aan de online kalender op www.wak.be/kalender. Je vindt er ook alles wat er in jouw stad of gemeente op til is tijdens de Week van de Amateurkunsten en met wie je kan samenwerken. Geef je Erfgoeddagactiviteiten een boost en werk samen met de Week van de Amateurkunsten. Op naar een prachteditie!

Op donderdag 8 november kom je alles te weten over 'The Making of' tijdens de inspiratiedag van de Week van de Amateurkunsten in Vooruit. Inschrijven kan via www.wak.be.

ERFGOED IN DE PRAKTIJK

Samen met Heemkunde Vlaanderen, Herita, Stichting Open Kerken en Familiekunde Vlaanderen organiseert FARO al enkele jaren laagdrempelige avondcursussen om de deelnemers aan evenementen als Erfgoeddag, Open Monumentendag of Open Kerkendagen te helpen bij de organisatie van hun activiteiten. Zo waren er reeds cursusavonden over tentoonstellen voor beginners, het promoten van activiteiten, ideeën genereren om een erfgoedverhaal te presenteren, interactief rondleiden ... Dit gezamenlijk vormingsaanbod vind je terug onder de naam 'Erfgoed in de Praktijk' en de volgende vorming heeft als titel '**Hoe organiseer ik sociale en toegankelijke erfgoedactiviteiten**' om erover te waken dat je zorgt voor een sociaal, toegankelijk aanbod voor iedereen. De data, locaties en uitgebreide informatie over de eerstkomende vormingsreeks lees je op de website.

TIJD-SCHRIFT ZOEKT AUTEURS OVER HET THEMA 'ZORG'

Tijd-Schrift. Heemkunde en lokaal-erfgoedpraktijk in Vlaanderen is het tijdschrift van Heemkunde Vlaanderen. Het koppelt academische kwaliteit aan een heldere en begrijpelijke schrijfstijl en aan een uitgesproken praktische en concrete invalshoek. De bijdragen zijn altijd gebaseerd op een bestaande casus. In *Tijd-Schrift* kunnen zowel professionele als amateurhistorici hun onderzoek op een we-

tenschappelijk verantwoorde manier voorstellen. Meer informatie over *Tijd-Schrift* kan je nalezen op www.tijd-schrift.be.

In april 2017 plant de redactie van *Tijd-Schrift* een nummer met hetzelfde thema als Erfgoeddag. Zelf een artikel schrijven? Bezorg dan je suggestie aan redactie@tijd-schrift.be.

ERFGOEDDOEL: SAMEN OP ZOEK NAAR (DIVERSE VORMEN VAN) STEUN

Aanvullende financiering wordt steeds belangrijker voor de cultuursector. Zo presenteerde minister van Cultuur Sven Gatz begin dit jaar zijn 'Witboek aanvullende financiering cultuur', waarin hij een aantal voorstellen oplijst. FARO heeft daarop alvast niet gewacht. Naar aanleiding van 'Erf!', het thema van Erfgoeddag 2015, verenigde het steunpunt 28 (erkende) musea, archieven en erfgoedbibliotheken op www.erfgoeddoel.be. Die 28 zijn door het Federale Ministerie van Financiën erkende 'goede doelen'. Samen vragen zij bij de in erfgoed geïnteresseerde burger om steun en aandacht. 'Steun' is overigens een ruim begrip. Geïnteresseerden kunnen ook vrijwilliger worden, toetreden tot een vriendenvereniging of op andere manieren hun engagement laten blijken.

Met het initiatief slaat FARO twee vliegen in een klap. Namelijk: sensibiliseren om meer steun en aandacht (en dus middelen) te krijgen voor de instellingen. En ervoor zorgen dat er binnen de sector ook meer aandacht komt voor aanvullende financieringsvormen. Daartoe organiseren we ook trainingen om de werking rond fondsenwerving verder te versterken. Nieuw in de campagne van 2016 was een brochure, die ruim verspreid werd.

Meer weten? Bel met of mail naar Jeroen Walterus (jeroen.walterus@faro.be, 02 213 10 69) of Roel Daenen (roel.daenen@faro.be, 02 213 10 73). Zij helpen je graag verder.

ERFGOEDDAG 2018 | ZONDAG 22 APRIL 2018 | 'KIES VOOR ERFGOED'

In het jaar van de lokale verkiezingen roept Erfgoeddag iedereen op te kiezen voor erfgoed. Maar kiezen voor erfgoed dwingt ook tot het maken van keuzes.

Hoe bepalen erfgoedinstellingen wat wel en wat niet wordt bijgehouden? En welk effect hebben deze selectiecriteria op hun collectievorming en -beleid? Wat maakt dat organisaties al dan niet iets bijhouden en welke factoren spelen hierin mee? Welke keuzes werden in het verleden gemaakt? En wat brengt de toekomst? Welke beslissingen brengt het digitale tijdperk (on)rechtstreeks met zich mee?

Daarnaast biedt dit thema de kans om ook het cultureel erfgoed over verkiezingen onder de aandacht te brengen. Hoe werden lokale verkiezingen in het verleden georganiseerd? Welke pamfletten en affiches, welk propaganda- en beeldmateriaal is jouw archief rijk? Organiseer op Erfgoeddag een erfgoedverkiezing en laat bezoekers hun favoriete erfgoed kiezen. Plaats het cultureel erfgoed in jouw gemeente of regio op Erfgoeddag in de kijker en roep iedereen op te kiezen voor erfgoed.

KROKUSKRIEBELS 2018

Tijdens Krokuskriebels, het tweejaarlijks museumproject van de Gezinsbond, organiseren heel wat musea in Brussel en Vlaanderen tal van activiteiten voor gezinnen met jonge kinderen (0-12 jaar). Met dit bijzondere aanbod wil de Gezinsbond gezinnen op een speelse manier laten kennismaken met musea. Voor musea is het een uitgelezen kans om zich te focussen op een familievriendelijk aanbod.

Plannen om aan Krokuskriebels deel te nemen? Werk dan een (inter)actieve activiteit uit rond zorg voor kinderen én hun ouders of grootouders. Op die manier past je Krokuskriebelsactiviteit ook in het Erfgoeddagprogramma van 2018. Krokuskriebels vindt plaats van 12 tot 18 februari 2018. Voor meer informatie neem je contact op met Hilde Marichal via krokuskriebels@gezinsbond.be.

2

Erfgoeddag met als thema

ZORG : inspiratie

*Recreatie in de tuin, 1953. Een praatje slaan ondertussen was toegestaan.
Collectie: Erfgoedhuis | Zusters van Liefde JM*

Ook een ijzeren gestel gaat ooit eens roesten (*)

Wat roept het thema Zorg bij jou op? Doet het je denken aan de zorg voor zieken, armen of wezen? Of houd je het liever luchtiger en denk je aan de oorsprong van verzorgingsbaden? Een ding is zeker: het thema van Erfgoeddag 2017 biedt ontelbare kansen en mogelijkheden om mee aan de slag te gaan. Hieronder lees je enkele insteken die je op weg helpen.

Laten we starten met waar het begon: **de zorgsector en de kerk**. Veel godshuizen ontstonden in eerste instantie als hospitalen aan de stadspoorten. Armen kregen er onderdak, ook wanneer de stadspoorten al gesloten waren. Stilaan werden hun functies uitgebreider en ontstonden er ziekenhuizen, pesthuizen, oudemannen- en -vrouwenhuizen ... Door de Reformatie en de godsdienstoorlogen veranderde er heel wat maar wat bleef is de benaming: ook vandaag worden heel veel ziekenhuizen nog 'gasthuizen' genoemd. Toon gezinnen tijdens Erfgoeddag hoe het leven in een ziekenhuis er vroeger uitzag. **Dos enkele vrouwen – en waarom ook niet mannen – uit als gasthuiszuster en vertel je publiek hoe de zorg in jouw regio geëvolueerd is. Er kunnen algemene zaken aan bod komen, maar ook nieuwe feiten die jong en oud een andere blik geven op jouw stad of regio.**

En hoe zag **volksgeneeskunde** er vroeger uit? Volksgeneeskunde is "het totaal van alle kennis, vaardigheden en praktijken die zijn gebaseerd op theorieën, geloof en ervaringen in de betreffende cultuur die gebruikt worden om de gezondheid te handhaven dan wel om lichamelijke en psychische ziekten te voorkomen, een diagnose te stellen, te behandelen of te genezen." Deze, eerder statische, definitie kan je tijdens Erfgoeddag omzetten naar een actieve beleving, bijvoorbeeld aan de hand van oude recept- en apothekersboeken.

Zijn deze boeken te fragiel? **Kopieer interessante stukken en stel ze tentoon of fantaseer er een fietstocht bij. Hoe gingen zaken er vroeger aan toe en hoe zien ze er vandaag uit? Organiseer een workshop speciaal voor mannen en toon hen hoe je verzorgingscrèmes maakt. Er gaat vast een wereld voor hen open.** Volks-geneeswijzen zijn vaak al eeuwen in de mondelinge overlevering bekend. Op sommige plaatsen in de wereld is volksgeneeskunde trouwens nog altijd een belangrijk onderdeel van de gezondheidszorg. Ga op zoek naar uitingen van volksgeneeskunst in onze moderne samenleving. Welke huis-, tuin- en keukenmiddeltjes passen ook wij vandaag nog toe?

België is een **multiculturele samenleving**. Diverse achtergronden betekenen dat er ook verschillende percepties leven over ziek zijn en zorgverlening. Sommige van deze mensen die echt nood hebben aan zorg, zullen hun verzuchtingen en wensen niet zomaar kenbaar maken. Vaak leeft in andere culturen een heel andere visie van wat pijn is en wordt er daardoor heel anders naar pijn gekeken. Zo beschouwen de **Navajo-indianen** ziek zijn als in onevenwicht zijn. Zij ontwikkelden een heel andere traditie om hiermee om te gaan. Binnen de **Chinese confucianistische** traditie is de zorg voor ouderen altijd heel belangrijk geweest. Wanneer een zoon trouwde, werd ook zijn vrouw ingeschakeld in de zorg voor de (schoon)ouders. Deze traditie bleef zo'n twintig eeuwen ongewijzigd, maar kende een radicale ommezwaai als gevolg van de gewijzigde economische situatie in China en de invoering van de eenkindpolitiek.

Zorg is dus zeer **plaatsgebonden**. Kijk maar naar de kuststreek, waar de cultuur van het baden een zeer lange geschiedenis kent. In de oudheid zijn instellingen om te baden culturele ontmoetingscentra waar hernieuwing, en dus het fysieke en het psychische herstel primeren. Later, tijdens de middeleeuwen, werd er toch vooral gebaad om hygiënische redenen. In de renaissance zetten de humanisten de kracht en de heilzame werking van minerale bronnen in de verf. Oostende was een van de eerste continentale badplaatsen waar jaarlijks vele duizenden Engelsen passeerden, op weg naar de grote Europese kuuroorden. Maar de echte Oostendse bloeiperiode startte in 1830, na de Belgische onafhankelijkheid. In 1835 reserveert Blankenberge een zone speciaal bestemd voor het zeebaden. **Het kan interessant zijn om terug in de tijd te gaan en deze evolutie, of aspecten ervan, voor het voetlicht te halen. Je kan hierbij heel**

traditioneel te werk gaan of kiezen voor een ludiek toneelstuk, een verzorgingsdans, of een symbolische reiniging ...

De aandachtige lezer merkt op dat een belangrijk aspect tot nog toe onaangeroerd bleef: de vrouw. Want vrouwen zijn altijd helers geweest. En wat met chirurgijns - dit waren vroeger mannen - en met het feit dat vrouwen lang niet toegelaten werden tot de opleiding geneeskunde? Vrouwen voerden vroeger al abortussen uit, stonden vrouwen bij tijdens bevallingen, werden als herboristen geroemd om hun kruidenkennis, waren gezondheidsraadgevers, naaiden wonden én waren actief als apothekers. Vaak hadden deze vrouwen geen medische scholing en werd hun kennis van moeder op dochter doorgegeven. Ze stonden bekend als *wijze vrouwen*, maar evengoed als *charlatans* of *heksen*. De meesten onder hen dienden het boerenvolk en ook al beweren veel films en stripverhalen het tegendeel, vaak werden ze met heel veel respect behandeld. Kerk en staat probeerden vanaf de 14e tot de 17e eeuw vaak de macht van de heks de grond in te boren. En niet toevallig: op momenten dat er meer boerenopstanden waren, werden ook meer heksen verbrand ...

Welke wijze vrouwen kende jouw gemeente vele eeuwen geleden? Hoe dienden deze vrouwen de dorpsbewoners? Welke bronnen zijn er nog over te vinden? Duik in je archief op zoek naar sporen van vrouwelijke helers en breng ze in beeld tijdens Erfgoeddag 2017.

Als we het hebben over zorgverleners vroeger en nu denken we heel vaak aan verpleegsters, gasthuiszusters en bejaardenhelpsters. Toch oefenden én oefenen ook heel veel mannen de hoogste beroepen binnen de zorgsector uit. Hoe komt dit? **Erfgoeddag is ook een dag om vragen te stellen over hoe bepaalde zaken evolueren. Organiseer een debat en zet zorgverleners uit allerlei instellingen samen. Het zal een interessant gesprek opleveren, maar wellicht ook aantonen dat de diverse spelers elkaar nodig hebben en zelfs versterken.**

Het thema Zorg biedt ook kansen om de westerse traditie van **mantelzorg** te vergelijken met tradities in andere culturen. Of waarom niet de **zorg tijdens de wereldoorlogen** in beeld brengen en een vergelijking maken? Focus je activiteit(en) op **de geestelijke gezondheidszorg** en zoom in op muziektherapie of op kunstwerken die gemaakt werden door **psychiatrische patiënten**. Je zou ervan

versteld staan hoeveel boeiende verhalen naar boven zullen komen, ook bij je publiek. Ook meer evidente pistes zoals de **armenzorg**, het fantastische werk van de vele **OCMW's** of het **missiewerk en de liefdadigheid van kloosterordes** bieden talloze mogelijkheden. Of keer terug naar de middeleeuwen en zet **de heiligen** die toen werden aanbeden tegen ziektes en kwalen in de kijker. Wist je bijvoorbeeld dat de **heilige Job** werd aanroepen bij aambeien? Of tracht de zorgen voor het milieu en de zorgen van morgen te belichten en schenk hierbij de nodige aandacht aan de erfgoedlaag.

Zorg is van en voor iedereen. Talloze nog onbekende verhalen liggen te wachten tot iemand ze vertelt. Ga op zoek naar die verborgen parels en deel ze op Erfgoeddag 2017 met het publiek. Neem bij vragen of twijfels contact op met de Coördinatie Erfgoeddag, we helpen je graag verder. Succes!

(*) Jacques Prévert

“Zonder Erfgoeddag zou het niet mogelijk zijn geweest om in die mate aan publiciteit te doen. Het is een kans voor veel organisaties om in de kijker te staan en zo eens een ander publiek aan te trekken.”

Bart Schotte, bibliothecaris van de Provinciale Bibliotheek 'Het Tolhuis'

De ene zorg is de andere niet

Het thema Zorg is een breed thema dat je op verschillende manieren kan invullen. De link met de welzijnssector is erg logisch. Organiseer bijvoorbeeld een activiteit op maat van mensen met dementie en vergeet hun mantelzorgers niet te betrekken. Of bekijk je activiteit door de ogen van ouderen, want zij zijn vaak nog zeer actief en dikwijls dankbare Erfgoeddagbezoekers. Erfgoeddag kan ook een kans zijn om ouderen en jongeren dichter bij elkaar te brengen: laat ouderen getuigen over cultureel erfgoed en met jongere generaties in gesprek gaan.

“We laten zien dat het museum best toegankelijk is. Op Erfgoeddag proberen we het gevoel te creëren dat iedereen welkom is. We willen de drempel verlagen om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Ook proberen we te tonen dat een museum zich niet enkel bezighoudt met tentoonstellingen, maar dat 70% van het werk achter de schermen gebeurt.”

Nathalie Ceunen, Curator van het Jakob Smitsmuseum

Het thema Zorg betekent ook kansen creëren en anders durven kijken. Betrek je buurt of wijk actief bij je voorbereidingen en onthoud hierbij zeker dat verhalen haast altijd verbindend werken. België is een multiculturele samenleving en diverse culturen betekenen een diverse kijk op de geschiedenis. Je vindt vast nog enkele verhalen over zorg die je nog niet kende.

De zorg voor ons erfgoed is geëvolueerd. Maar hoe? Breng ook dit in beeld tijdens Erfgoeddag. Want een object is niet zomaar een object, het vraagt de nodige aandacht en de juiste, subtiele aanpak. Houd in je achterhoofd dat Erfgoeddag geen momentopname hoeft te zijn, laat je inspanningen renderen en probeer ervoor te zorgen dat je inspanningen ook op langere termijn renderen. Veel leesplezier!

CULTUREEL ERFGOED IN DE ZORG

Onderzoek toont aan dat met cultureel erfgoed bezig zijn een positieve impact heeft op het welzijn en de gezondheid van mensen. Alleen al daarom loont het de moeite om in samenwerking met de zorgsector een aanbod te ontwikkelen dat tegemoetkomt aan de noden van mensen. Maar er is meer. De zorgsector zoekt door de steeds toenemende vragen en nieuwe uitdagingen naar ondersteuning en samenwerking met andere partners in de maatschappij. Deze vermaatschappelijking van de zorg is voor erfgoedorganisaties een opportuniteit om een sociale meerwaarde te creëren.

Wanneer je zo'n aanbod ontwikkelt of een activiteit met een zorginstelling organiseert dan is het effect veel groter dan je misschien zou vermoeden. Want je doet dit niet alleen voor de persoon in de zorg, maar ook voor het hele systeem rond die persoon. In het bijzonder de hele grote groep van mantelzorgers die dagelijks de zorg voor een familielid, kennis of buur opnemen. Trouwens, mantelzorgers zijn vaak de beste manier om een bepaalde doelgroep te bereiken.

Naast de grote maatschappelijke waarde biedt het werken met de zorgsector aan erfgoedorganisaties ook de mogelijkheid om een ander type van vrijwilligers aan te trekken. Vrijwilligers die eerder worden aangetrokken door het sociale aspect van het werken met kwetsbare mensen dan het werken met cultureel erfgoed *an sich*. In

het bijzonder wanneer ze een achtergrond in de zorgsector hebben, brengen deze vrijwilligers heel wat expertise en vaardigheden mee.

Het geheugen, het verleden, is de *core business* van erfgoedorganisaties. Net daarom is er in de cultureel-erfgoedsector hoofdzakelijk een aanbod voor personen met dementie en hun mantelzorgers. Want het samen doelbewust en op een gestructureerde manier oproepen van herinneringen, aangeduid als reminisceren, heeft heel wat positieve effecten voor zowel de persoon met dementie als de mantelzorgers. Sinds enkele jaren groeit het aantal rondleidingen in musea op maat van mensen met dementie en hun begeleiders gestaag.

Enkele voorbeelden die je een idee geven van het aanbod:

- × Meet Me @ M HKA is een bezoekersprogramma dat M HKA, het Museum voor Actuele Kunst in Antwerpen, aanbiedt aan mensen met dementie en hun mantelzorgers.
- × Het Middelheimmuseum biedt op zondagnamiddagen mensen met beginnende dementie en hun mantelzorgers rondleidingen op maat aan. De wandeling is gratis voor mantelzorgers en thuiswonende personen met dementie. Voor woonzorgcentra worden er betalende gidsbeurten aangeboden.
- × Museum Rupelklei in Terhagen en Heemmuseum Omtrent den Hoever in Hemiksem hebben rondleidingen voor personen met dementie. Een tiental gidsen heeft daarvoor een speciale opleiding genoten.
- × In het Huis van Alijn in Gent wanen personen met dementie zich opnieuw in het verleden. Tijdens een zinnenprikkende gidsbeurt staan oude voorwerpen, interieurs, gebruiken, geuren en smaken centraal.
- × Het Gasthuismuseum Geel ontwikkelde een interactieve rondleiding voor personen met dementie en hun mantelzorgers. Het museum biedt een levendig beeld van het dagelijks leven in het Gasthuis van Geel, gesticht in de 13e eeuw.

Daarnaast worden op basis van cultureel-erfgoedcollecties ook reminiscentiekoffers samengesteld, met daarin allerlei objecten, geluiden en geuren, waarmee zorgverleners of mantelzorgers met personen met dementie kunnen reminisceren. Voorbeelden zijn de uitleenkoffers *Souvenirs. Foto's, filmpjes en Elixir voor een namiddag vertelplezier* van Erfgoedcel Brugge, de zes thematische vertelkoffers

die worden uitgeleend door Erfgoedcel TERF, de *Keuvelkoffers* van Erfgoedcel Waasland of de reminiſcentiekoffers van het KADOC in Leuven.

De cultureel-erfgoedsector richt zijn aanbod hoofdzakelijk naar personen met dementie in een vroeg stadium. De reden waarom er geen aanbod is voor personen met dementie in een verder gevorderd stadium heeft enerzijds te maken met een gebrek aan expertise en inspirerende praktijkvoorbeelden maar is anderzijds ook te wijten aan het feit dat dit buiten de comfortzone van veel erfgoedwerkers ligt. Reminisceren, verhalen verzamelen, een levensboek maken of een aangepaste museumwandeling uitwerken zijn activiteiten waarbij erfgoedwerkers kunnen terugvallen op hun uitgebreide kennis over hun collecties. Ook wordt reminiſcentie soms gezien als een manier om verhalen en informatie over het verleden te verzamelen. Bij personen met dementie in een verder gevorderd stadium valt dit aspect weg. Nochtans kunnen cultureel-erfgoedinstellingen ook in deze fase de persoon met dementie, de mantelzorger en de therapeut van dienst zijn. Want door het prikkelen van de zintuigen door middel van muziek, geluiden, geuren, aanraking en smaken kan ook een persoon die teruggetrokken is in zijn eigen leefwereld worden bereikt.

Wil je een activiteit of project opstarten voor personen met dementie en hun mantelzorgers maar weet je niet waar te beginnen? Neem dan contact op met een van de negen regionale expertisecentra dementie. Zij zullen je inhoudelijk ondersteunen en je in contact brengen met andere organisaties in je regio. Hun contactgegevens vind je op www.dementie.be, de website van het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen.

Er bestaan ook mantelzorgverenigingen die beschikken over een groot netwerk van mantelzorgers. Zij kunnen je aanbod verspreiden onder hun leden. Een overzicht van alle erkende mantelzorgverenigingen vind je op www.zorg-en-gezondheid.be/adressen.verenigingen.

Andere mogelijke partners zijn een praatcafé dementie, woonzorgcentrum, dagverzorgingscentrum, ziekenhuis, dienst voor oppashulp, lokaal of regionaal dienstencentrum, Sociaal Huis of OCMW, een buurthuis of een ziekenfonds.

Samen zingen maakt het dagelijks leven van mensen met dementie en hun familie of mantelzorgers aangenamer. Om dit te ondersteunen bestaan er in Vlaanderen tal van contactkoren voor personen met dementie. Je vindt hun contacten op <http://zingenmetdementie.be>.

Als je een voorleesactiviteit, bijvoorbeeld uit oude kranten, wil organiseren dan kan je voor meer informatie en expertise terecht bij Iedereen Leest: www.iedereenleest.be.

De impact op het welzijn en de gezondheid is zoveel groter als je het projectmatig werken overstijgt en erin slaagt om een duurzaam aanbod te ontwikkelen. Zo zette Erfgoedcel TERF naar aanleiding van Erfgoeddag 2017 een traject op met woonzorgcentra uit alle gemeenten in haar werkingsgebied. Onder begeleiding van een kunstenaarsduo gaan de bewoners van de woonzorgcentra, zowel personen met als zonder dementie, aan de slag met alle vormen van lokaal erfgoed zoals oude foto's, verhalen, liedjes, enzovoort. De klemtoon ligt op de talenten en vaardigheden die de mensen nog hebben, hun inzichten, hun beeld, hun herinneringen aan dit lokaal erfgoed. De resultaten van deze creatieve sessies worden getoond op Erfgoeddag en op de Werelddag Dementie die later in 2017 in Roeselare plaatsvindt. Het is de bedoeling van de erfgoedcel om deze creatieve sessies in samenwerking met vrijwilligers te ontwikkelen tot een vast aanbod aan de woonzorgcentra.

Het is mogelijk om met behulp van cultureel erfgoed ook voor andere doelgroepen dan personen met dementie een duurzaam aanbod te ontwikkelen. Een zowel inspirerend als innoverend voorbeeld is het erfgoedproject 'Uit goeie grond' van Erfgoedcel Viersprong over het tuinbouwverleden van de gemeenten Destelbergen, Lochristi, Melle, Merelbeke, Oosterzele en Sint-Lievens-Houtem. In het kader van dit project zocht de erfgoedcel contact met het psychiatrisch centrum Caritas in Melle en de Christoforusgemeenschap, een sociaaltherapeutische woon- en werkge-meenschap voor volwassen mannen en vrouwen met een matige tot ernstige verstandelijke beperking in Munte-Merelbeke. Samen met deze zorginstellingen werden twee pilootprojecten uitgewerkt waarbij het verbeteren van het welzijn en de gezondheid van de patiënten het doel was. Het cultureel erfgoed zal worden ingezet als therapeutisch materiaal voor een reeks creatieve workshops

in de maanden oktober en november; de collecties van een aantal lokale musea vormen de inspiratie en het uitgangspunt voor eigen creaties van de patiënten. Deze pilootprojecten liggen aan de basis van een duurzaam aanbod dat door de erfgoedcel samen met het lokale erfgoedveld en vrijwilligers verder zal worden uitgerold. Het unieke aan dit project is dat door constante evaluaties van de sessies ook gegevens over het effect bij de deelnemers worden verzameld. De analyse van deze gegevens moet nagaan of dergelijke sessies ook wel degelijk een positieve invloed hebben op de gezondheid en het welzijn van mensen.

Een goed aanbod is vooral een duurzaam aanbod. Het opbouwen van een vertrouwensband met zorginstellingen, mantelzorgers, personen met dementie, enzovoort vergt tijd en engagement. Niets is zo frustrerend als een project dat doodbloedt omdat de centen op zijn of omdat er zich iets nieuw aanbiedt. Maak van Erfgoeddag een momentum om een langdurig engagement met de zorgsector aan te gaan.

“Het was een geslaagde editie, zowel inhoudelijk als organisatorisch. We telden minstens 350 bezoekers. Merci voor de medewerking voor of achter de schermen. Het openstellen van de beiaard is zeker voor herhaling vatbaar. Hopelijk krijgt dit stuk erfgoed uit 1935 straks een vaste plek ...”

Sylvie Anzempamber, Coördinator Vrije Tijd en Onderwijs Diksmuide

NOG LANG. LEVEN. GELUKKIG. Cultureel erfgoed en ouderen

De samenleving vergrijst. **Dit biedt een hoop mogelijkheden, zeker voor het cultureel-erfgoedveld.** In deze bijdrage geven we tips, praktijkvoorbeelden en aandachtspunten om op een positieve manier in te spelen op de aanzwellende vergrijzingsgolf.

Over babyboomers, stille en vooroorlogse ouderen

Mocht je er nog aan twijfelen: 'de ouderen' vormen een diverse en uitgebreide groep. Op basis van deze leeftijdsverschillen kan je drie grote groepen onderscheiden onder de ouderen: de babyboomers, geboren tussen 1945 en 1960, de stille generatie, geboren tussen 1930 en 1945 en de vooroorlogse generatie, geboren voor 1930.

De babyboomers zou je natuurlijk niet meteen associëren met het thema Zorg. De meeste vijftigers en zestigers zijn inderdaad niet zorgbehoevend, maar zij zijn wel belangrijke informele zorgverstrekkers. Zo hebben vele babyboomers nog ouders die in leven zijn. Vaak staan zij, als mantelzorgers, in voor de zorg voor deze vaak hoogbejaarde ouders. Over deze mantelzorg lees je meer in het volgende stuk.

Daarnaast zijn er vele jongsenioren die vaak kleinkinderen opvangen. Grootouders en kleinkinderen spelen een belangrijke rol in elkaars leven en gaan ook graag samen op stap. Niet alleen kunnen grootouders zo de band met kleinkinderen versterken, maar ook kennis en waarden doorgeven die zij belangrijk vinden. Ruik je de kansen al? Je kan bijvoorbeeld een aanbod uitwerken voor grootouders en kleinkinderen, door bijvoorbeeld hen beiden iets bij te brengen, hen samen aan het werk te zetten of op ontdekkingsstocht te sturen. Grootouders blijken vaak ook geboren verhalenvertellers te zijn voor hun kleinkinderen. Sommige tentoonstellingsmakers durven daar wel eens handig op in te spelen en kiezen net die objecten uit waarvan ze weten dat ze voor herkenning zorgen bij de grootouders, die daardoor spontaan aan het vertellen gaan tijdens het bezoek (denk daarbij aan objecten type oude koffiemolen ...).

OMA'S/OPA'S AAN DE TOP

Wist je dat 65 procent van alle Vlaamse kinderen tussen 2,5 en 12 jaar op woensdagnamiddag door opa en oma wordt opgevangen? Voor naschoolse opvang wordt in 47 procent van de gevallen op hen een beroep gedaan, en ook vóór schooltijd wordt 37 procent van de kinderen minstens één keer per week door de grootouders opgevangen.

Bron: Kind en Gezin, zie www.kindengezin.be/img/ploeteroma.pdf

JONG ONTMOET OUD

Natuurlijk hoef je niet enkel activiteiten voor ouderen te organiseren. Je kan jongeren en ouderen ook samenbrengen in een erfgoed-activiteit. Dit heet dan 'intergenerationeel werken'. Zeker immaterieel cultureel erfgoed heeft een groot potentieel om generaties met elkaar te verbinden. Denk maar aan volksverhalen, volksliederen, dialecten, streekgerechten, tradities ... dat ene wafelrecept, of die ene stoet waar oud en jong de handen in elkaar slaan om er een suc-

ces van te maken ... Vaak zijn het de ouderen die de kennis van tal van deze verhalen en tradities kennen en kunnen overdragen. Voor een Erfgoeddag kan je bijvoorbeeld ouderen laten getuigen over dit immaterieel erfgoed. Laat hen hierover met jongere generaties in gesprek gaan. Maar laat telkens ook ruimte voor dialoog en discussie: hoe ervaren jongeren deze tradities? Wat zouden zij zeker willen behouden en wat zien ze liever verdwijnen of veranderd? Daarnaast kan immaterieel cultureel erfgoed jongere generaties ook inspireren om zelf creatief aan de slag te gaan. Zoiets brengt ons niet alleen bij *Turalura*, maar ook bij volgend muzikaal initiatief.

VOLKSLIEDJES IN HASPENGOUW

Met 'Storysongs' ging Erfgoed Haspengouw op zoek naar streekgebonden liederen. Niet in archieven, maar bij de getuigen van toen. De erfgoedcel werkte samen met muzikant Jonas Van Esch om oudere bewoners uit de regio te interviewen. Vervolgens ging jong muzikaal talent met deze liederen aan de slag. Muzikanten, rockgroepen tot zelfs een koor herwerkten de liederen en gaven er een moderne toets aan. 'Storysongs' was een bijzonder project, omdat het jongeren actief liet kennismaken met immaterieel erfgoed uit de regio. Ook de samenwerking over generaties heen maakte dit project tot een inspirerend voorbeeld.

HERINNEREN

De grote groep actieve babyboomers wekt de indruk dat zij model staan voor alle ouderen. Toch mag het beeld van de vermogende, actieve en valide oudere het zicht niet ontnemen op de grote variatie onder senioren. Zo blijkt dat tachtigplussers weliswaar geïnteresseerd zijn in erfgoed, maar doorgaans niet zo gemakkelijk een museum binnenstappen, een lezing bijwonen of een andere erfgoedactiviteit volgen. Zeker voor zorgbehoevende ouderen is het niet evident om nog actief te participeren aan erfgoed of cultuur.

Vele cultureel-erfgoedorganisaties hebben al initiatieven ontwikkeld voor zorgbehoevende ouderen, vaak in samenwerking met een dienstencentrum of een woon- en zorgcentrum. Een waardevol project hoeft zelfs niet grootschalig te zijn. Er zijn bijvoorbeeld heel wat heemkundige kringen die in een lokaal dienstencentrum of woonzorgcentrum een fotopresentatie organiseren over hoe de

gemeente er vroeger uitzag. Zo'n activiteit kan voor de ouderen een aangename middag opleveren: de beelden roepen allerlei herinneringen op die zij nog met elkaar kunnen delen. Tijdens deze gesprekken komt trouwens voor erfgoedwerkers heel wat relevante informatie boven water.

IEDER EEN EIGEN MUSEUM

In woonzorgcentrum Immaculata in Edegem heeft iedere bewoner een eigen museum. In een vitrinekastje naast de inkomdeur van hun kamer mogen de 180 bewoners voorwerpen leggen die hun leven bepaald hebben. Met het vitrineproject ontdekken de bewoners en hun familie in één opslag wat de burens beleefd hebben. Zo ontstaan er leuke babbels en leren bewoners en hun families elkaar beter kennen. Immaculata startte ook structurele samenwerking op met het M HKA, overtuigd van de kracht van hedendaagse kunst om mensen met elkaar te verbinden.

Meerdere musea bieden ook specifieke activiteiten aan voor mensen met dementie en hun mantelzorgers. Deze bezoeken laten zich echter eerder omschrijven als een gesprek dan als een eenrichtingsgebeuren. De collectie wordt hierbij vooral benut om de deelnemers te laten interpreteren, om hen te laten vertellen ... Voor velen betekent dit een welgekomen uitstap om zo de zorgen die de ziekte met zich meebrengt voor patiënt en mantelzorger voor even opzij te kunnen zetten.

SAMENWERKEN LOONT

Kortom, er zijn heel wat welzijnspartners waarmee je kan samenwerken. Woonzorgcentra en lokale dienstencentra hebben we al vermeld. Maar er zijn natuurlijk nog andere zorgverstrekkers. Denk aan thuisverpleging, mantelzorg of dagcentra. Er zijn ondertussen zoveel verschillende organisaties dat het voor een erfgoedwerker niet altijd vanzelfsprekend is om het bos nog door te bomen te zien. Weet je niet goed tot wie je je moet wenden? Het beste vertrekpunt is het OCMW of de Dienst Welzijn in je gemeente. Meer en meer gemeentebesturen bundelen ook alle welzijnsvoorzieningen in een Sociaal Huis. Zo'n Sociaal Huis heeft meestal een goed beeld van de verschillende zorgverstrekkers in je gemeente of regio en kan je vertellen met wie je zoal kan samenwerken.

KOFFERS VOOR MANTELZORGERS

'Verleden Verbeeldt' is een project van Erfgoedcel CO7, de provincie West-Vlaanderen en een rist lokale erfgoedpartners. Dit project wilde vooral audiovisueel materiaal in de regio opsporen, digitaliseren en beter bewaren. Naast toonmomenten voor een breed publiek ontwikkelden de partners nog twee producten specifiek voor zorgbehoevende ouderen: een koffer voor woonzorgcentra en thematische koffers voor mantelzorgers. Deze thematische koffers bestaan uit zowel videofragmenten als documentair materiaal (oude kranten, menukaarten, affiches, foto's).

Interessant is dat ook mantelzorgers deze koffers kunnen ontlend, via de openbare bibliotheken. Het bekijken van deze oude video-beelden is ontspannend voor de ouderen, maar geeft de mantelzorgers ook houvast om een gesprek aan te knopen met deze zorgbehoevende ouderen. Zo helpen deze koffers om het isolement van de ouderen te doorbreken.

“Iedereen heeft erfgoed en een verhaal dat waardig is om te vertellen. Dat erfgoed voor en van iedereen is, zou meer tot het besef van mensen moeten komen. Erfgoeddag toont dit en is maatschappelijk belangrijk als andere gemeenschappen er bij betrokken worden. In deze woelige tijden is het van tel dat deze mensen een stem krijgen in het erfgoedlandschap.”

Jeroen Reyniers, voorzitter van Werkgroep CoLoHa

HET HOEKJE OM: outreachend werken

De meest kwetsbare en uitgesloten mensen bereiken, hen positief benaderen Gemakkelijk gezegd maar moeilijk gedaan. Welk verschil kunnen erfgoedorganisaties hier maken? Wie durft de verworvenheden van de eigen organisatie achter zich laten en is bereid om zich te herdenken vanuit de leefwereld van maatschappelijk kwetsbare mensen? Dit proces is niet op een-twee-drie afgerond. Je laat immers ook echt je eigen organisatie achter je en zoekt je doelgroep op waar die zich bevindt. Het is meer dan even halt houden. Dit proces waarin je denkt vanuit de behoeften en noden van kwetsbare mensen en waarin je hen opzoekt in hun eigen omgeving, wordt ook wel 'outreachend' werken genoemd. Manieren van outreachend werken zijn het straathoekwerk of vindplaatsgericht jeugdwerk. Welke erfgoedaccenten kan je daar leggen?

Straathoekwerk is een vorm van welzijnswerk. Straathoekwerkers streven naar welzijn voor kwetsbare mensen, omdat iedereen daar recht op heeft. Dat beogen ze door aanwezig te zijn in de leefwereld van mensen, contacten uit te bouwen en vanuit een vertrouwensrelatie een luisterend oor te bieden voor vragen en problemen. Op die manier trachten ze mensen aan- en insluiting te laten vinden bij de samenleving. Een bijzondere vorm van zorg dus. Meer info op: www.kennisplein.be/Pages/Straathoekwerk.aspx.

Het straathoekwerk bestaat in Vlaanderen al meer dan 15 jaar. Een goed moment om de erfgoedbalans op te maken? Wat vertellen getuigenissen en erfgoedobjecten zoals foto's over de geschiedenis van het straathoekwerk?

Erfgoed kan binnen het straathoekwerk via de methode van reminiscentie bemiddelen bij het vertellen van (levens)verhalen. Objecten en foto's kunnen mensen stimuleren om hun verhaal te delen en terug te kijken op hun levenservaringen. Denk aan foto's die de veranderingen in een wijk weergeven, dagdagelijkse voorwerpen in verband met school, gebruiken, geloof enz. Investeer in een vertrouwensrelatie en geef je vips een 'podium' op hun maat. Zoek best eerst een bemiddelaar, een straathoekwerker. Die kan je helpen om vertrouwen op te bouwen en mensen te bereiken. Bemiddelaars

kan je ook vinden door het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk of Samenlevingsopbouw te contacteren.

Mental mapping, of het in beeld en kaart brengen op welke manier bewoners hun omgeving gebruiken, is een interessante en relevante methodiek. Voorbeelden van *mental mapping* vind je in *faro / tijdschrift over cultureel erfgoed* (https://issuu.com/faronet/docs/sept2014_issuu).

Een voorbeeld van het uitbouwen van een relatie met buurtbewoners was het project 'Vilvoorde City, meer bepaald in de Far-West' over sociale huisvesting in Vlaams-Brabant, samen met Samenlevingsopbouw Vlaams-Brabant. Een onderzoek met publicatie werd gekoppeld aan een tentoonstelling en buurtfeest in de wijk. De publicatie schetst niet alleen de geschiedenis van de wijk als architectuur, maar ook het kleurige gemeenschapsleven dat zich in Far-West ontwikkelde en waaraan oude bewoners met nostalgie terugdenken ...

Wat is vindplaatsgericht jeugdwerk? De jeugdwerker zoekt de jongeren op waar ze zich bevinden en gaat na wat er bij hen leeft. Vervolgens gaat hij aan de slag met de signalen van de jongeren. Waar hangen in jouw stad of gemeente jongeren rond? Waar kan je een kruisbestuiving aangaan? Welke match kan je maken tussen een collectie en interesses van jongeren? Welke lievelingsplekken van hen in de buurt kan je extra belichten? Misschien willen ze zelfs gidsen? Geef jongeren zo ook zorg om erfgoed in handen en bevorder hun zelfzekerheid.

Minderjarige vluchtelingen krijgen bij het Red Star Line Museum de kans om tijdens het project 'Ik, mezelf en België' een video-zelfportret te maken, bestemd voor hun leeftijdsgenoten. Zo illustreren ze hun dagelijkse leven in Antwerpen en omstreken. Daartoe volgden ze eerst enkele workshops. Bedoeling is dat jongeren er ook zelfstandigheid en zelfzekerheid kunnen uit puren.

Wereldvluchtelingendag; beiaarden met en voor vluchtelingen
© Kevin Van den Panhuyzen

Who cares? Een gastvrij onthaal voor vluchtelingen?

Ongeveer de helft van de Belgen was op de vlucht voor het geweld van WO I en WO II. Velen van hen zochten en vonden heil in opvangplaatsen in eigen land of in buurlanden zoals Nederland, het Verenigd Koninkrijk of Frankrijk. Maar tijdens de 20e eeuw waren veel verder buiten de Belgische grenzen mensen op de vlucht. Het ontbreken van een internationale bescherming in het interbellum en tijdens WO II maakte echter dat veel vluchtelingen vogels voor de kat waren. Daarom werd in 1951 de Conventie van Genève boven de doopvont gehouden door het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR). Landen die de conventie ondertekenen, verhouden zich er sindsdien toe om beschermingsmaatregelen te nemen. Vele particuliere opvanginitiatieven wachtten echter niet op (inter)nationale actie maar organiseerden zich om vluchtelingen op te vangen, hen te helpen bij hun zoektocht naar huisvesting, werkgelegenheid, fora om hun talenten en meningen te uiten of bijvoorbeeld bij het aanbieden van psychische zorg. Naargelang de aard van de vluchtelingenstromen voelden diverse organisaties in België zoals vakbonden, religieuze instellingen, middenveldorganisaties zich verwant en hielden de armen open.

Welke lokale opvanginitiatieven kunnen geïdentificeerd worden? Kan je dit aantonen met fotomateriaal, interviews en andere getuigenissen, objecten? Zet mensen in de kijker die een rol speelden bij de zorg voor vluchtelingen. En ga na hoe het pad van de vluchtelingen van weleer ooit voortliep. Huisvest je gemeente vandaag ook vluchtelingen? Wees een gastheer of gastvrouw en stimuleer hen bij de ontwikkeling van hun talenten.

In 2017 toert de tentoonstelling 'Be.land', over het onthaal van vluchtelingen sinds 1951, rond in Vlaanderen en Brussel. Lokale projecten kunnen hier gerust aansluiting bij vinden. Neem voor verdere informatie best contact op met Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

Binnen de opleidingen van Nederlands voor anderstaligen kan er goed bemiddelen bij taalverwerving. Door middel van erfgoedbezoeken en -objecten krijgen nieuwkomers een beter inzicht

in de geschiedenis van een samenleving. Zij brengen echter zelf ook erfgoed mee dat in een nieuwe situatie wordt bemiddeld en betekenisvol is bij het verwerven van een thuisgevoel en zelfzekerheid. Ga na welke objecten en vormen van immaterieel cultureel erfgoed gekoesterd worden. Hiervoor kan je contact opnemen met de aanbieders van opleidingen Nederlands Tweede taal. Je kan je informeren bij de Huizen van het Nederlands.

“Erfgoeddag is maatschappelijk relevant omdat het ook de aandacht vestigt op de minderheidsculturen. Het helpt om tradities levend te houden.”

Kum Shahi, voorzitter van "The Himalayan Society vzw

Superzorg in de superdiversiteit

Zorg en zich solidair opstellen zit verweven in verschillende levensstijlen. Toverterm hier is ‘superdiversiteit’. Het betekent dat verschillende facetten samen iemands identiteit typeren. Naargelang de omstandigheden primeren bepaalde elementen zoals bijvoorbeeld vrouw zijn, plus-veertiger, zonder kinderen, met een ouder geboren in Azië, affiniteit met het confucianisme.

Waar binnen die superdiversiteit zit dan het thema Zorg vanuit een erfgoedinsteek? Breeddenkend kan dat binnen verschillende gelegingen aan bod komen. Hoe was kinder- en moederzorg georganiseerd in het verleden? Hoe verstrekken verschillende gemeenschappen nu zorg aan ouderen, pas bevallen moeders en hun baby’s? Wat krijgen moeders om aan te sterken? Welke acties neemt men om baby’s te beschermen tegen onbekende factoren? Welke gebruiken en objecten zijn daarbij belangrijk? Welke plaats en evolutie heeft mantelzorg bij diverse gemeenschappen?

Opvallend is bijvoorbeeld dat mantelzorg voor oudere gezinsleden sterk staat bij bijvoorbeeld Marokkaanse gezinnen, maar ook daar onder druk komt te staan. Welke evoluties kan je hier waarnemen? Wat vertellen mantelzorgers, gezinsleden en de bredere gemeenschap over de aanpak?

Welk beeld kan je schetsen van de begeleiding en zorg binnen verschillende groepen voor holebi's en transgenders? Kan je dat aantonen aan de hand van foto's en getuigenissen? Via een erfgoedproject ging bijvoorbeeld Het Roze Huis - çavaria Antwerpen op zoek naar deze pioniers en het verhaal van de geschiedenis van de holebistrijd in Vlaanderen van 1953 tot vandaag.

Solidariteit en zorg zit via gebruiken en rituelen ingebakken bij verschillende geloofsgemeenschappen. De *zakat* of aalmoes, een van de pijlers van de islam, legt de nadruk op solidariteit. Ook tijdens een *iftar*, het avondlijke breken van de ramadan, het Suiker- en Offerfeest wordt gedeeld. Breng in beeld op welke manier solidaire giften worden gedaan en bij welke gelegenheden: van natura tot financiële bijdragen, van kalenderfeesten tot oorlogsrampen. Zorg dragen voor je rituelen is ook zorgen voor samenhangigheid binnen een gemeenschap.

Via het project 'Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed' gaven Amsab-ISG en KADOC een aanzet voor het inventariseren van archieven en handvaten voor het bewaren ervan. Het is een nuttig hulpmiddel voor verschillende verenigingen om hun verleden te reconstrueren.

De sociale kaart

De sociale kaart (www.desocialekaart.be) biedt een overzicht van diensten, organisaties en voorzieningen uit de welzijns- en gezondheidssector in Vlaanderen en Brussel. Je kan in je gemeente zoeken op voorzieningen in verband met bijvoorbeeld geestelijke gezondheidszorg, ziekenhuizen, basiseducatie, huisvesting, jongerenadvies, ouderenzorg, opbouwwerk, personen met een handicap, etnisch-culturele minderheden, armoede, thuislozenzorg en veel meer.

Het ZORGVERHAAL door de eeuwen heen

Door de eeuwen heen is steeds zorg gedragen voor erfgoed: waardevolle gebouwen, kunst- en andere objecten werden door kunstenaars en ambachtsslui hersteld en onderhouden. De manier waarop dat gebeurde is echter sterk geëvolueerd. Originaliteit en authenticiteit waren vroeger niet echt aan de orde. Originele werken werden gekopieerd, 'verbeterd' en soms zelfs volledig herschapen. Erfgoed en conservatie in de moderne betekenis waren onbekend.

De professionele aanpak van zorg voor erfgoed is pas in de loop van de twintigste eeuw ontstaan. Ook binnen de professionele sector van erfgoedzorg is de manier waarop men deze zorg aanpakt sterk geëvolueerd. Door het gebruik van preventieve conservatietechnieken tracht men nu ook te voorkomen dat objecten gerestaureerd moeten worden.

Erfgoeddag is een mooi moment om deze verschillende benaderingen van 'zorg' voor ons erfgoed toe te lichten aan een ruimer publiek. Hoe evolueerde dit in de loop van de geschiedenis en hoe kunnen we deze evolutie kaderen in een ruimer historisch kader? Hoe wordt onze denkwijze rond zorg voor ons erfgoed beïnvloed?

Objectbeleving - waarden

De mate van zorg die we aan erfgoed besteden is onlosmakelijk verbonden met de waarde die we collectief of persoonlijk aan dit erfgoed hechten. Of het nu een topschilderij van Rubens, een devotioneel object of een familiealbum betreft, uiteindelijk bepaalt de brede gemeenschap en niet langer alleen de professionele expert wat het waard is om zorg voor te dragen.

Hoe waardeer jij erfgoed? Leer je bezoekers op Erfgoeddag hoe ze erfgoedobjecten kunnen waarden. Want zodra iets gewaardeerd wordt, zal men er ook 'zorg' voor dragen!

Turnhout, Tram41, registrator Marie-Paule Peeters aan het werk in het centrale depot in het Nationaal Museum van de Speelkaart. © FARO, foto: Phillippe Debroe

Een mooi voorbeeld van 'objectbeleving' is de tentoonstelling '10.000x Happiness' van het Keramiekmuseum Princessehof. Hier werd een boek voor kinderen, Een kom vol geluk, gekoppeld aan een educatief programma en zoektocht door de tentoonstelling. De boek-illustraties laten de rijke symboliek van Chinees porselein tot leven komen. Door echte stukken porselein te gebruiken uit het museum wordt de fantasie van het kind geprikkeld. Het inspireert kinderen (en hun ouders) om echt te kijken naar kunstnijverheid.

Erfgoeddag 2017 biedt de ideale mogelijkheid om te tonen wat erfgoedzorg allemaal inhoudt. Maak het 'zorgverhaal' achter een object zichtbaar en laat mensen op Erfgoeddag kennismaken met wat er achter de schermen gebeurt. Hoe is het object terechtgekomen in het museum of een andere collectiebeherende instelling? Welke transformaties heeft het ondergaan? Werd het object ooit uitgeleend aan buitenlandse instellingen voor bv. een tentoonstelling of langdurige bruikleen? Wat kwam er allemaal bij kijken?

Ook de werking van een museum, depot, heemkundige kring of conservatieateliers is interessant om te tonen aan een ruimer publiek. Wat doet een conservator, een registrator, een koerier? Het 'zorgverhaal' wordt gedragen door een heel team!

Studiecollecties

Studieobjecten hebben een belangrijke didactische rol binnen universiteiten. Spijtig genoeg krijgen deze collecties niet altijd de 'zorg' die ze verdienen. Vaak worden ze niet beschermd of zijn ze niet geregistreerd en bestaat het risico dat ze verdwijnen door diefstal, wanbeheer of vandalisme.

Erfgoeddag is een mooie gelegenheid om het begrip 'studiecollecties' aan een breed publiek voor te stellen en deze collecties onder de aandacht te brengen.

Preventie en calamiteiten

Het zorgverhaal begint bij preventie: musea en collectiebeheerders nemen voorzorgen om calamiteiten te voorkomen. Voorkomen is uiteraard beter dan genezen maar desondanks gebeurt het wel vaker dat objecten beschadigd raken. Waterschade is bijvoorbeeld een veel voorkomend probleem. Specialisten passen dan EHBO toe op de objecten waarna een proces van restauratie en conservatie volgt.

Voorbeelden van EHBO-toepassingen door een calamiteit en het belang van preventie mogen zeker niet ontbreken op Erfgoeddag. Door snel en correct te handelen is al veel erfgoed gered.

“Al tijdens mijn opleiding merkte ik dat vele mensen geen goed idee hadden over wat ‘zorg’ voor het erfgoed betekent. Als ik vertelde dat ik conservator was, werd direct de link gelegd met het ‘repareren’ van schilderijen. Wanneer ik uitlegde dat ik archeologische objecten conserveerde, werd al snel verondersteld dat ik archeoloog was en opgravingen deed.”

Julie Lambrechts, stafmedewerker behoud en beheer bij FARO.

Helemaal blijven met wat er gebeurt in en met onze archieven, musea, erfgoedbibliotheken, erfgoedcellen, verenigingen en expertisecentra? En met het erfgoed dat daar bewaard, ontsloten, bestudeerd en geborgd wordt?

Neem dan een abonnement op
FARO | TIJDSCHRIFT OVER CULTUREEL ERFGOED.
Uw snelweg naar inzicht en kennis.

Abonneren en reeds verschenen nummers raadplegen:
WWW.FARO.BE/TIJDSCHRIFT

Colofon

Coördinatie	Tine Vandezande
Woord vooraf	Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel en Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Redactie	Katrijn D'hamers, Bart De Nil, Gregory Vercauteren, Julie Lambrechts, Hildegarde Van Genechten, Tine Vandezande
Eindredactie	Annemie Vanthienen & Birgit Geudens
Stagiaire Erfgoeddag	Maria Vassilieva
Vormgeving	Silke Theuwissen
Coverfoto	Beelddramaturgie: Lise Bruyneel foto: Carla van de Puttelaar, <i>Untitled</i> , 2000.
Druk	Albe De Coker, oplage 4400 exemplaren
Wettelijk Depot	D/2016/11.524/15
Verantwoordelijke uitgever	Marc Jacobs, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Dank aan iedereen die heeft geholpen bij de redactie van deze inspiratiebrochure.

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in opdracht van de Vlaamse overheid en in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

VOLG ONS OP

